

MAAOMAVALITSUS

EESTI MAAOMAVALITSUSTE LIIDU HÄALEKANDJA

Veebruar 1934. a.

Nr. 2

KAHETEISTKÜMNES AASTAKÄIK

Väljaandja: Eesti Maaomavalitsuste Liit.

Toimetaja: F. Wellner.

Tellimise hind:	Toimetus ja talitus:	Kuulutuste hind:
Aastas . . . . . Kr. 5.—	Tallinnas, Suur Roosikrantsi nr. 12. Tel. 452-72. Posti j. arve nr. 252.	1 lhk. Kr. 20.—, ½ lhk. Kr. 10.—, ¼ lhk. Kr. 5.—, 1/8 lhk. Kr. 2.50, 1/16 lhk. Kr. 1.25.
Pooles aastas . . . . . „ 2.50	Jooksvad arved: Eesti Panga Tallinna osak. nr. 609, E. Rahvapangas nr. 991 ja Põllumeeste Keskpangas nr. 728.	Dokumentide kaotamise kuulutused 50 senti dokumendi pealt.
1923 aastak. . . . . „ —.50		
1924—1931. a. à . . . . . „ 2.50		

Ilmub üks kord kuus, 12 numbrit aastas.

2303

SISU:

Riigivanem K. Päts 60-aastane	Lhk. 19
Ajutised maavalitsused — J. Klesment	„ 20
Kindral J. Laidoner 50-aastane	„ 21
Alevid Soomes ja Lätis — Oskar Angelus	„ 23
Mõtteid maavalitsuste kaotamise puhul. K. P.	„ 26
Vastuseks V. Avessoni artiklile „Veel isiku perekonnanimede, nimede ja kohanimede kirjutamisviisist“ — Teofil Teder	„ 29
Riigikohtu seletusi	„ 32
Küsimusi ja vastuseid	„ 32
Kuulutusi	„ 18

Kuulutatakse maksvusetaks:

Mihkel Peetri pg. Erik'i kaks hobusepassi:

- 1) väljaantud Misso vallavalitsusest 5. märtsil 1926. a. nr. 10 all, ja
- 2) väljaantud Rogosi vallavalitsusest 3. juulil 1924. a. nr. 46 all.

Perekonnaseisu

Kantselei margid

25- ja 50-sendilised

on saada

Eesti Maaomavalitsuste Liidu
buroost

hinnaga 10 senti poogen (20 tükki).

Eesti Omavalitsuste Kinnitus A.-S.

„OMA“

**Põhi- ja tagavarakapitalid üle
Kr. 520.000.—**

toimetab

tule-,

elu-,

rahe-,

koduloomade-,

murdvarguse- ja

klaasikindlustusi

Edasikindlustuste vastuvõtmine valdade vastastikku kindlustusseltsidelt.

Seltsi osanikkudeks on kõigi maakondade omavalitsused, paljud linna-, alevi- ja valdade omavalitsused.

Seltsil omad majad Tartus ja Viljandis.

Juhatus ja peakontor: Tartus, Riia tn. 41, telef. 3-44 ja 5-62.

Peaagentuurid:

Tallinnas, Väike-Karja tn. 3, telef. 437-59.

Rakveres, Viru Pangas, telef. 109.

Pärnus, Rütli tn. 29, telef. 2-30.

Agentuurid kõigil pool üle maa.

Tähelepanu!

Liidu laos on veel piiratud arvul saadaval

„Sundnormide kogu maaomavalitsuste kohta“

Koostanud E. Maddison ja J. Kaiv.

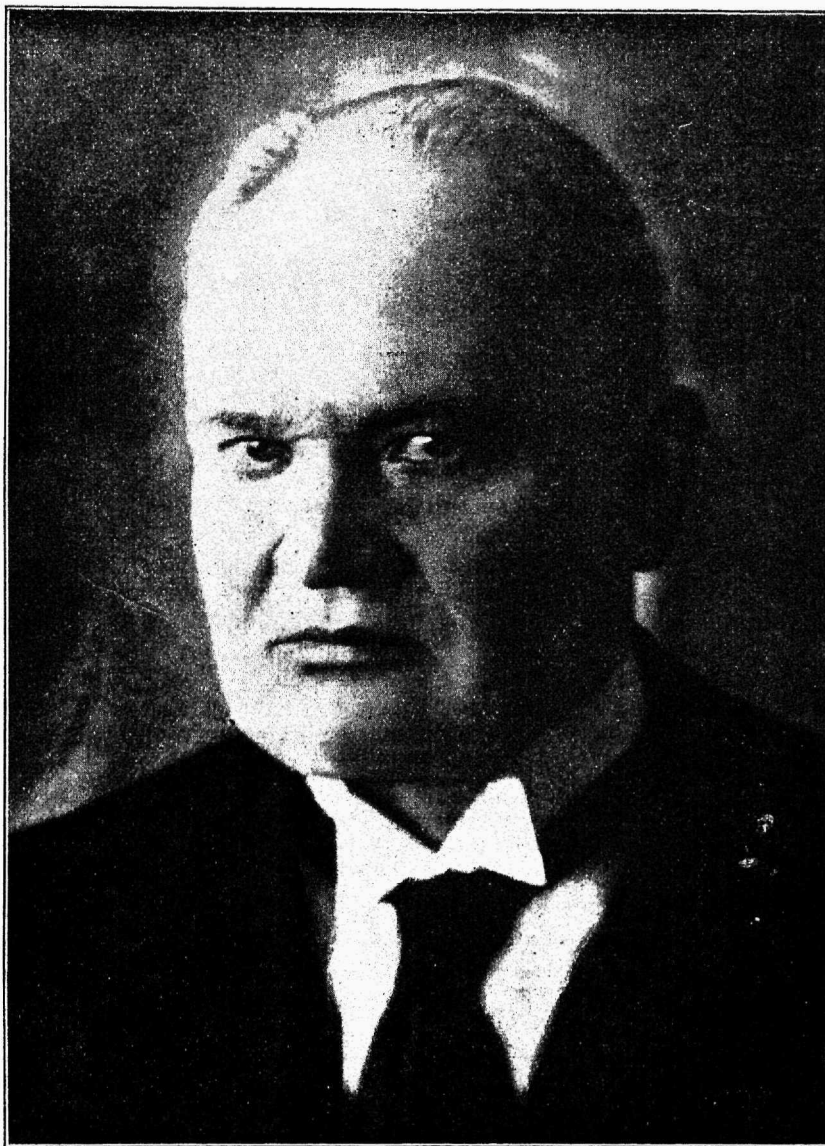
Liidu juhatuse otsusega on otsustatud, et likvideerida ladusolevat vähest tagavara lõpulikult ja et vastutulla raamatu tarvitajatele, müüa viimaseid eksemplare broshüüritult 6 krooni ja nahkkoites 8 krooni 50 senti eksemplar.

Raamat sisaldab üle 1000 lehekülje ja mahutab eneses kogu vene- kui ka omariikluse aegse normide kogu maakonna-, valla-, alevi- ja osaliselt ka linnaomavalitsuste kohta.

See raamat ei tohiks puududa üheski omavalitsuse- ega riigiasutuses ja on vajaliseks käsiraamatuks igale omavalitsustegelasele ja ka igale kodanikule.

Tellimised saata: Eesti maaomavalitsuste liit,
Tallin, S. Roosikrantsi 12.

Riigivanem K. Päts 60-aastane.

Meie vabariigi eeloleval aastapäeval pühitseb peaminister riigivanema kohustes K. Päts oma 60. aasta sünnipäeva.

Konstantin Päts sündis 11. veebr. 1874. a. (v. k. järele) Pärnumaal Tahkuranna vallas taluperemehe pojana. Pärnu gümnaasiumi lõpetades astus Tartu ülikooli õppima õigusteadust, mille lõpetas heade tagajärgedega. 1901. aastal asutati K. Pätsu õhutusel Tallinnas Eesti ajaleht „Teataja“, kelle peatoimetaja ameti tema kätte võttis. Ajalehe toimetaja ameti

kõrval hakkas K. Päts aga organiseerima eestlasi rahvuslikuks tervikuks ja õhutama neis isamaalist vaimu. Esimeseks suuremaks saavutuseks sel alal oli Tallinna linnaomavalitsuse ülevõtmine sakslastelt. 1905. a. oli K. Päts see, kes nõudis Eestile autonoomiat. Revolutsiooni mahasurumise järele pidi K. Päts põgenema kodumaalt, kuna tema kohta oli tehtud tagaselja surmaotsus. 1910. a. ilmub K. Päts maapaost välja, kuid mõistetakse aastaks kindluse vangi. Vanglast vabanedes asub ta Tal-

linna väljaandma „Tallinna Teatajat“. Vene revolutsiooni tekkides asus K. Päts organiseerima Eestis rahvuslikke jõude, mille tagajärjel moodustati Maanõukogu ja Eesti maavalitsus. Kuid varsti aetakse need enamlaste poolt laiuli. K. Päts ei jää aga oma organiseerimise töös peatu- ja juba näeme teda Päästekomitee esimehena, kes 24. veebr. 1918. a. kuulutas välja Eesti Vabariigi. Kuid varsti vallutasid Saksa okupatsiooni väed maa ja sellega oli pühitud ajutiseks noor vabariik. Saksa riigi kokkuvarisemisega ja okupatsiooni vägede lahkumisega meie maalt võis uuesti asuda uue riigi organiseerimise tööle. Kuid varsti algas enamlaste

pealetung, mis uuesti ähvardas vallutada terve meie maa ja otsustada meie vabariigi saatuse. Kuid raudse energiaga ja suurte jõupingutuste järele suudeti siiski maa vaenlastest puhastada ja riigi ülesehitavale tööle asuda. Omariikluse päevil on K. Päts korduvalt seisnud meie valitsuse eesotsas. K. Päts juhtis Eesti riigi loomistööd 16. aasta eest ja tema asub ka praegu Eesti riigi juhi kohal, valitsuse eesotsas.

Tervitame omalt poolt riigivanemat K. Pätsi tema 60. sünnipäeval ja soovime talle õnne ja jõudu edaspidiseks tegevuseks meie kodumaa kasuks.

Ajutised maavalitsused.

J. Klesment.

Kohtu- ja siseministeeriumi nõunik.

Põhiseaduse § 75 määrab vastandina Asutava Kogu põhiseaduse § 75-le kindlaks need omavalitsuse üksused, mille kaudu teostab valitsemist kohal riigivõim. Need on linna-, alevi- ja vallaomavalitsused. Selle eeskirja kohaselt ei ole Eestis enam muud liiki territoriaalomavalitsuse üksused võimalikud ning meil 1917. aastast peale eksiteerinud maa (maakonna) omavalitsused ei saa uue põhiseaduse maksimahakkamise ajast omavalitsustena enam püsida. Sellekohase tõlgitsuse võttis omaks ka Riigikogu, andes Maakondade ajutise valitsuse seaduse¹⁾.

Maakondade ajutise valitsemise seadusega (RT 5 — 1934) on maaomavalitsused kaotatud (§ 1) ning ülemineku ajaks on jäetud püsima ajutised maavalitsused seniste maaomavalitsuste ülesannete ja õigusega (§ 2). Ajutised omavalitsused on seaduses otse tunnustatud ülemineku aja nähteks (nimetus „ajutine“ maavalitsus ning § 15 eeskiri — „ajutised maavalitsused tegutsevad kuni maakondade valitsemise lõpliku korraldamiseni eriseadusega“, samuti § 4 „...täidavad endiste maavalitsuste ülesandeid kuni viimaste üleandmiseni vastavaile asutus-tele“.)

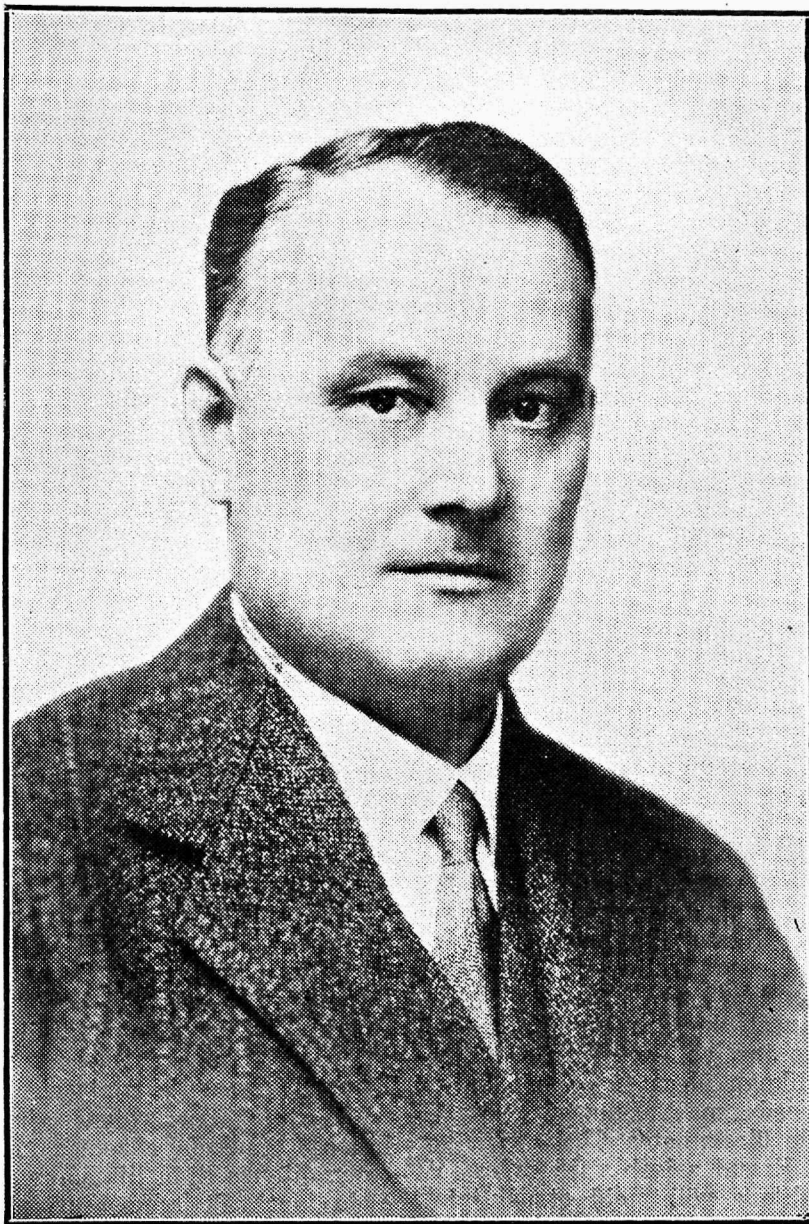
Ajutised maavalitsused jäävad tööta- ma „seniste maaomavalitsuste asemele“ ja „seniste maavalitsuste koosseisus“ (§ 2) ja nad täidavad „endiste maavalitsuste ülesandeid“ (§ 4). „Maavolikogude õigused ja kohused lähevad üle ajutistele maavalitsustele, kuivõrd ei järgne teisiti käesolevast seadusest“ (§ 5).

Nende eeskirjadega on jäetud maksma kõik seni maksvate seadustega maakonnaomavalitsustel olnud õigused ja kohustused ning on jäänud püsima maakonnaomavalitsuste võrdlemisi laiaulatuslik autonoomia küsimuste otsustamises. Ainult selle teostajaks ei ole enam omavalitsuse asutised, vaid eriliik asutusi „ajutised maavalitsused“. Ajutised maavalitsused, millised alluvad Kohtu- ja siseministeeriumile (§ 7), on seniste maaomavalitsuste täieõiguslikud õigusjärglased ja suigeneris riiklikkude kohapealsete organitena on nad omas tegevuses suurel määral iseisivad, saades ainult „juhtnööre ja korraldusi oma tegevuseks“ Vabariigi Valitsuse poolt määratud korrast (§ 7). Kui- gi need juhtnöörid võivad ajutisi maavalitsusi nende tegevuses rohkem piirata, kui seda võimalik oli teha endiste maaomavalitsuste organite suhtes, ei saa nendega siiski ajutistele maavalitsustele seadustega antud ülesandeid ja õigusi ära võtta, või seadustes ettenähtud maaomavalitsuste ülesandeid kellegile teisele organile üle anda.

¹⁾ Vaata V. V. seletuskiri Maakondade ajutise valitsemise seaduse juure. On esile toodud ka vastupidiseid arvamusi, mis toonitavad, et põhis. § 75 teise lause alusel maaomavalitsused eriasutistena võivad püsida ka uue põhis. ajal, kuid see tõlgitsus ei ole pääsenud mõjule.

Kindral J. Laidoner 50-aastane

12. veebr. k. a. pühitses kindral-leitnant J. Laidoner oma 50 a. sünnipäeva.

Kindral Laidoner sündis Viljandimaal, Viiratsi vallas talurentniku pojana. Lõpetas Viljandi linnakooli ning astus 1902. aastal Vilno junkrukooli, mille lõpetamisel ta 1905. a. asus tegevteenistusse mitmesugustes vene väeosades.

1917. a. kutsuti J. Laidoner kodumaale, kus ta asus esimest Eesti diviisi juhtima. Kui Saksa okupatsiooni võimud Eestit vallutasid, läks J. Laidoner Venemaale

tagasi. Pärast Saksa okupatsiooni lõppu tuli J. Laidoner 1918. a. uuesti Eestisse ja määrati ajutise valitsuse poolt ülemjuhatajaks. Tema ülemjuhatusel viidi vabadusvõitlus õnnelikult lõpule. Sõja lõppedes töötas ta poliitilisel alal, olles I, II ja III riigikogu koosseisus. On mitmel korral esindanud Eestit Vabariigi Valitsuse ülesandel Rahvasteliidus.

Kindral J. Laidoneri 50 a. sünnipäeva puhul tervitame teda kui tublit isamaa poega ja soovime temale edaspidi eduikast tegevust ja palju õnnelikke aastaid.

Maavolikogudele seadustega antud õigused ja kohused on samuti jäänud. Nende teostamine on pandud ajutistele maavalitsustele, kuid kõik seesugused otsused kuuluvad Kohtu- ja siseministri või vastava ministri kinnitamisele (§ 6). Nende otsuste kinnitamine või kinnitamata jätmine on ministri diskretsioonõigus ning ta ei ole siin seotud ainult seadusepärasusega vaid ta otsustab küsimusi ka otstarbekohasuse seisukohalt. Ometi ei saa aga minister küsimuste kohta teha iseseisvalt otsusi, vaid võib ainult ajutise maavalitsuse poolt tehtud otsuse kinnitada või kinnitamata jätta. Olgu tähendatud, et minister oma kinnitamata jätmise otsusi ei pruugi motiveerida, nagu see üldse pole vajalik otsuste suhtes, mida tehakse diskretsiooniõiguse alusel.

Kohtu- ja siseministri (või vastava ministri) kinnitamisel ajutine maavalitsus otsustab kõiki küsimusi, mis seadused annud maavolikogu võimkonda (§ 5), kuid erandiga, et maavalitsuse liigete ja muude teenijate ametkohtade ärakaotamine ja maavalitsuse liigete ametist vabastamine toimub Vabariigi Valitsuse otsusel ning vabadele ametkohtadele maavalitsuse liigete ja nende volikogu poolt valitavate ametnikkude kinnitamine sünnib Kohtu- ja siseministri poolt (§ 3 ja 5). Nende ametnikkude ametisse määramine ja vallandamine, kelle ametisse määramine ja vallandamine kuulus maavalitsuste või nende üksikute liigete võimkonda, jääb ka edaspidi ajutiste maavalitsuste ja nende liigete võimkonda (§ 3).

Kuna eelarvete koostamine, koosseisude määramine jne. on vastavate seaduste alusel maavolikogu ülesanne, ei ole kahtlust, et ajutised maavalitsused võivad maavolikogude ülesannetes (§ 6) teha ka neid otsusi. Erand seisab vaid selles, et Vabariigi Valitsus võib neid otsusi teha ka iseseisvalt.

Mainida tuleb siin veel seda, et Vabariigi Valitsus koosseisude koondamisel ei ole seotud seadusejõulise maavalitsuse kodukorra eeskirjaga, mille järgi maavalitsuse liigete arvu alammäär on määratud neljale. Maakondade ajutise valitsemise seaduse § 2 alusel on Vabariigi Valitsusele antud õigus maavalitsuse liigete ametikohti „võimaluse korral kaotada“, s. o. vähendada liigete arvu ka alla kodukorras ettenähtud alammäära. Sellea on täiesti võimalik ajutiste maavalitsuse liigete arvu määrata kolmele. Alla selle ei saaks aj. maavalitsuste liigete arvu

vähendada, kuna ajutised maavalitsused tegutsevad end. maavalitsuste ja volikogude asemel vastavate seaduste kohaselt kollegiaalsete asubistena.

Maavolikogude seadusejõusse astunud otsused jäävad kõik püsima ning ajutised maavalitsused on kohustatud neid täitma. Loomulikult jäävad püsima ka maavolikogude poolt maavalitsuse liigete ja teenijate suhtes tehtud teenistusallalised otsused (ülesannete jaotus, palgad, pensionid, toetused jne.). Teenistuslikud kohused liigetele kui ka teenijail jäävad endiseks (§ 9).

Mis puutub maavolikogu poolt valitud komisjonidesse²⁾, siis need, mis olid valitud volikogu täitvateks või ettevalmistusorganiteks, on kaotatud ühes volikogudega. Mis aga puutub mitmesugustesse komisjonidesse ja esindajaisse, keda maavolikogud seaduste alusel olid kohustatud valima mitmesuguste asutiste juure, siis tulevad need jagada kolme liiki: 1) esindajad, kes tulid valida ainult volikogu liigete hulgast, on kaotanud oma volitused ühes maavolikogude kaotamisega ja nende asemele tulevad tarbekorral valida uued ajutiste maavalitsuste liigete hulgast § 6 alusel; 2) esindajad, kes olid valitud volikogu kestvuse ajaks (kas volikogust või väljaspoolt), on samuti kaotanud oma volitused ühes maavolikogude volituste kadumisega; 3) esindajail, kes olid valitud kindlale tähtajale, kestavad volitused kuni tähtaja lõpuni: Ajutistel maavalitsustel volikogude ülesannetes on võimalik valitute asemel valida tarbekorral uusi esindajaid. Nad on kohustatud valima uued esindajad nende asemel, kelle volitused lõppenud pp. 1 ja 2 alusel.

Küsimus, kas võivad ajutised maavalitsused kuuluda edaspidi ka Eesti maomavalitsuse liidu liikmeiks, tuleks lahendada jaatavalt, kuna ajutised maavalitsused töötavad edasi seniste „maomavalitsuste asemel“ eriliste volitustega ja ülesannetega sui generis asutistena. Teiste õiguste ja ülesannete kõrval jääb püsima kuni „maakondade valitsemise“ lõpuliku korraldamiseni (§ 15) ka seadustega antud liitumise õigus, milline õigus maomavalitsustelt läheb üle ajutistele maavalitsustele. Muidugi võiks Vabariigi Valitsus muuta vastavalt liidu põhikirja, kuid seni kui see pole tehtud, tegutsevad ajutised maavalitsused ka liidus edasi endiste maomavalitsuste õigusjärglastena, tasu-

²⁾ Vt. Vab. Val. seletuskiri §§ 5 ja 6 juure.

vad liikmemaksu, saadavad omi esindajaid liidu organeisse jne.

Eriti selgub see ka sellest, et mitme seadusega on liidule pandud eriülesandeid (määrata omi esindajaid jne.) ja seni kui vastavad seadused püsivad, tulevad need ülesanded ka liidu poolt täita. Neil põhjustel kestavad ka liidu poolt asutistesse valitud esindajate volitused.

Maakondade ajutise valitsemise seaduse § 12 järgi ajutised maavalitsused teotsevad kuni 1933/34. eelarve aasta lõpuni seniste eelarvete alusel. Annud selle eeskirja, on Riigikogu tunnustanud ülemineku ajaks senised maaomavalitsuste eelarved ajutiste maavalitsuste, kui riigiasutistele alluvate organite, eelarveks. Seadusega on jäetud püsima ka senised maomavalitsuste kasuks määratud maksud (§ 11). Omavalitsuste maksud baseeruvad põhiseaduse § 77-le. Kui aga maaomavalitsused enam ei eksisteeri, ei saa neid maksusid enam lugeda omavalitsuste maksudeks, vaid nad on seaduse eeskirjaga viidud üle riiklikkudeks maksudeks (phs. § 83), mis määratud seadusega ja antud ajutiste maavalitsuste kasutada³⁾.

Ülaltoodud seletus eelarve kohta (samuti seaduse § 12 eeskiri) baseerub põhiseaduse eeskirjadele eelarve suhtes. Põhiseaduse kohaselt võivad võtta avalikke makse ja teha kulutusi autonoomia alusel omavalitsused (phs. § 77). Muud riigivõimu teostajad asutised võivad ka teha

kulutusi ainult Riigikogu poolt kinnitatud eelarve alusel (phs. § 52 ja 85). Olles ülemineku ajaks tunnustanud senised maaomavalitsuste eelarved, ei ole Riigikogu ajutistele maavalitsustele määranud krediiti pärast 1933/34. eelarve aasta lõppu, s. o. pärast 1. aprilli 1934. Sellepärast tuleb asuda seisukohal, et puhuks, kui osutub vajalikuks ajutiste maavalitsuste „eluga“ pikendada ka aja peale pärast 1. aprilli 1934. a.⁵⁾, siis tuleb neile Riigikogu poolt anda eelarve.

Küsimus, mis korras eelarve tuleb läbi viia Riigikogus, on eriküsimus. Arvata-vasti tuleb see teha ajutise maaomavalitsuste erieelarve najal, milline vastaks tehniliselt umbkaudu seniste maaomavalitsuste eelarvetele.

Eelarve küsimuses tuleksid lugeda maavolikogude õigused kustunuks. Mis aga puutub maavalitsuste õigustesse summade ülekandmise alal jne., siis jääb see õigus püsima.

Kuna seadusega (§ 12) on kuni 1. aprillini 1934. jäetud maksuma senised maaomavalitsuste eelarved ilma, et seadus teeks mingit erandit, tuleb arvata, et selle eelarve täitmisel ning selle aja kestel ajutised maavalitsused omavad maavolikogude õigused ka eelarve suhtes. Sellepärast näib, et 1933/34. eelarve aasta kestel vajalikkude lisaeelarvete suhtes ajutistel maavalitsustel tuleks toimida § 6 korras.

Alevid Soomes ja Lätis.

Oskar Angelus.

Meil kerkis mõne aja eest päevakorrale alevite linnadeks kuulutamise küsimus, kusjuures alevid ise, vähemalt nende valitsused ja volikogud olid vähem sellest küsimusest huvitatud kui kõrvalseisvad asutised ja isikud.

Hiljuti tõstis selle küsimuse uuesti üles Viljandi linnapea A. Maramaa oma brošüüris: „Maavalitsuste kaotamine ja valdade ümberkorraldamine“, mille peasiht on küll näidata maavalitsuste olemasolu ülealusust, milles aga puudutatakse ka alevite linnadeks muutmise küsimust. Hr. Maramaa arvamus on: „Meie omavalitsused olgu maal vallavalitsused, linnades lin-

navalitsused. Peale nende ei tunnusta me mingisuguseid muid omavalitsusi. Maavalitsused kaotame. Alevid nimetame linnadeks.“

Nagu teada, muudeti meil 1926. a. Vabariigi Valitsuse otsusega viis alevit linnadeks: Nõmme (RT 82 — 1926), Põltsamaa (RT 68 — 1926), Tapa (RT 68 — 1926), Türi (RT 68 — 1926) ja Tõrva (RT 68 — 1926) ja seda nende elanikkonna soovil. Alles jäid sellest ajast 17 alevit, mis seni alevitena on jäänud püsima:

⁵⁾ See osutub tegelikult vajalikuks, kuna osutub võimatuks maakondade valitsemise lõpuliik korralduse läbiviimine 1. aprilliks 1934. a. Vaevalt oleks ka õige, et praegune Riigikogu küsimust otsustaks, vaid ta peaks jääma uuesti valitava Riigikogu ja Riigivanema teha.

³⁾ Vt. Vab. Val. seletuskiri § 12 juure.

⁴⁾ Vt. Vab. Val. seletuskiri § 11 juure.

Antsla, Elva, Jõgeva, Jõhvi, Kallaste, Keila, Kilingi-Nõmme, Kunda, Kärkla, Mustla, Mustvee, Mõisaküla, Narva-Jõesuu, Otepää, Sindi, Suure-Jaani ja Võõpsu.

Hr. Maramaa arvates olevat muudetud eeltähendatud alevid linnadeks seepärast, et nad olevat suuremad teistest, mitte linnadeks muudetud alevitest. See ei ole päris täpne. N.-Jõesuus oli tol ajal 3400 elaniku ümber, Mustvees — 3100 elaniku ümber, Mõisakülas — 2500 elaniku ümber, Mustvees ja Kundas — kummaski 2300 elaniku ümber, kuna Tõrvas oli ainult 2200 elaniku ümber, Põltsamaal — 3000 elaniku ümber ja Türil — 3200 elaniku ümber. Muutmine sündis elanikkonna soovil, kusjuures ühel juhul tuli ilmsiks, et linnaks muutmise otsus oli tingitud ainult tahtest pääseda maavalitsuse kontrolli alt.

Seni ei ole vaieldud alevite linnadeks muutmise vastu, kui elanikud seda ise soovivad, kuid allesjäänud alevitest pole ükski tahtnud linnaks saada. Hr. Maramaa tähendab õieti, et alevid on astunud linnadeliitu, mis on täiesti loomulik, kuna neil on hoopis rohkem ühist linna- kui maaomavalitsustega; hr. Maramaa aga eksib, kui ta tähendab, et alevid „nõuavad, et neid kuulutatatakse linnadeks“. Vähe-malt ametlikult pole seda nõutud, võib olla, et siin ja seal on sellest omavahel juttu tehtud. Üks alev tõstis küll mõne aja eest selle küsimuse üles, kuid asi jäi mis-kipärast soiku.

Küsimus on nüüd järgmine: kuna alevid ja linnad erinevad meil maksvate seaduste põhjal võrdlemisi vähe üksteisest, oleks ehk täiesti otstarbekohane muuta alevid linnadeks, et saada ühtlust nende omavalitsuste kohta nii järelevalve kui muu suhtes. Veidi imelikuna paistab see, kui väikesed alevid (Võõpsus, näiteks, on ainult 500 elaniku ümber) või alevid, mis pole õieti muud, kui suured külad, millel pole linnadega muud ühist, kui et neis asub väikesel maa-alal võrdlemisi palju elamuid ja inimesi, saavad linnadeks ja ainult seetõttu, et neid ühel või teisel kaalutlusel tehti aleviteks. Linna all oleme tegelikult elus harjunud mõistma mingit majandus- ja kultuurelu keskust; missugune keskus ses mõttes on, näiteks, Kallaste või mõni teine alev? Või milline linn on omavalitsus, kus asub vaevalt 500 elanikku? Õige, Saksamaal leidub praegugi linnaõigusega omavalitsusi, kus on 100 ja 200 elaniku vahel, kuid need on ajaloolised jäänused, on linnad, mis oma

ajal kandsid täie õigusega linna nimetust, aastasadade jooksul aga olude muutusel tagurpidi läksid ja ainult nimepidi on jäänud linnadeks. Muidugi võib tekkida küsimus, kas poleks siis õige sarnaseid aleveid, kui tahetakse ilmingimata näha veel ainult linnu, tagasi viia valdade alla? Vaevalt leidub ühtki valda, mis niisugust alevit tahaks tagasi võtta oma piiridesse. Nii et päris lihtne see alevite linnadeks muutmise küsimus paušaalselt võetuna ei ole, kuigi, võib olla, ülepääsematuid raskusi ka ette pole näha. Peab aga tähendada, et uus Põhiseadus (§ 75) garanteerib alevite olemasolu, nii et võidakse küll praegused alevid ümber nimetada linnadeks, kuid sellega ei kao veel alevid Eesti omavalitsuselust.

Et seda küsimust valgustada võimalikult laiemalt, toon allpool alevite seisukorra Soomes ja Lätis (viimase kohta ei saa öieti üldse alevitest kõnelda, kuna seal neid polegi, võiks öieti rääkida ainult endistest Läti alevitest, mis nüüd linnadeks on muudetud).

Lätis tegutsesid aleviomavalitsused iseseisvate omavalitsusüksustena kuni 1928. a., kusjuures nende tegevuse seaduslikuks aluseks polnud nagu meil veneaegne aleviseadus, vaid Läti oma 15. nov. 1920. a. ajutine seadus. Üldse oli Lätis 27 alevit, mille elanike arv kõikus 500 ja 4500 vahel ja mille maa-ala 100 kuni 300 hektari ümber. Neist 27 alevist muudeti linnadeks kuni 1928. aastani 11 nende elanikkude soovil, kuna 16 jäid edasi tegutsema iseseisvate alevitena.

Läti seim, arvestades asjaolusid, et linnade ja alevite vahel tegelikult vahet ei ole, kuna alevite tulude ja kulude eelarved seati kokku samade põhimõtete ja reeglite alusel nagu linnadeski, ja kuna aleviomavalitsused võtsid makse samadel alustel nagu linnadki, otsustas 1928. a. kõik olemasolevad alevid muuta linnadeks.

Kuni 1928. aastani muudeti Lätis linnadeks järgmised alevid (nagu tähendatud, nende elanikkude oma soovil): Ainaži (Heinaste), Aluksne (Marienburgi), Kraslava, Krustpils (Kreitsburgi), Livani, Madona, Plavinas (Stokmanshofi), Rigas-Jurmala (Riia mererand), Rujiena (Ruhja), Smiltene ja Auce.

Eeltähendatud seadusega muudeti ülejäänud alevid linnadeks ja nimelt: Ape (Hoppa), Balvi, Karsava, Kemeru, Lejasciems (Leisk), Mazsalace, Ogre, Preiļi, Priekute, Salacgriva, Sigulda (Segeboldi),

Strenči (Stakelni), Varaklani, Gulbene (Alt-Schvanenburi), Vilani ja Vilsite.

1928. a. seadusega muudeti eranditult kõik alevid linnadeks, ei olnud, teiste sõnadega, ühtki juhtumit, kus alev (kas või väikese elanike arvu pärast) oleks viidud tagasi valla alla, sarnaseid ettepanekuid üldse ei tehtud valdade ega ka alevite poolt.

Mul oli juhus 1930. a. Riias viibides kõnelda selle küsimuse üle Läti siseministeriumi omavalitsuse departemangu direktoriga, kes muu seas tähendas, et seni sel reformil ei ole olnud mingisuguseid ebasoovitavaid tagajärgi (mida alul ehk kardeti), vaid vastuoksa, uued linnad täidavad oma ülesandeid samasuguse eduga nagu vanemadki vastava elanike arvu ja maa-alaga linnad.

Nii et Läti kord, mille olud vastavad enam või vähem meie oludele, näitab, et meie alevite linnadeks muutmise kava pooldajatel on kindel alus ja juba proovitud eeskujuga oma põhimõtete läbiviimiseks. Lätil oli reformi läbiviimine kergem, võib olla, ehk ainult seetõttu, et aleviseadus ja aleviomavalitsustes maksev kord üldiselt sugugi ei erinenud linnaomavalitsuses maksvast korrast. Aga ka meil pole see vahe ju suur. Ainsaks vastuväiteks jääb vist ainult eeltoodud kaalutus, et iga elaniku arvu kogunemist väiksele maa-alale ei saa ainult selle arvu tõttu nimetada linnaks, kuid kui tahetakse saada suurt linnade arvu (18 asemele korraga 35!), siis võib suurema mureta muuta alevid linnadeks.

Sootuks teine olukord kui Lätis valitseb meie põhjapoolse naabri juures Soomes.

Kõigepealt peab tähendama, et alevite kohta leidub Soome seaduseandluses õige vähe määrusi. Õieti käsitlevad alevite seaduslikku alust ainult kaks paragrahvi maakogukondade seaduses, §§ 78 ja 79.

§ 78 järgi võib alev tegutseda erikogukonnana või vastava maakogukonna osana (umbes see, mida meie nimetame alevikuks, kuid teatud omavalitsuse õigustega). § 79 määrab: 1) et alevid oma asjade ajamisel käivad samade seaduste järgi nagu linnadki ja 2) et alevid, mis tegutsevad maakogukonna osana, võivad määrata oma elanikele erimakse (peale maksu, mis läheb vastava maakogukonna heaks) niivõrd, kui aleviomavalitsused üldse on õigustatud määrama makse, kuid mitte enam kui 2% maksukohuslaste mak-

sustatavaist tuludest viimase hindamise järgi.

Alevi õigused antakse omavalitsusele erilise Vabariigi presidendi määrusega, milles loetletud ka uue alevi maa-ala. Varemadel aegadel vastav maa-ala ja riik ostis maa välja. Alates 1919. a. loobuti sellest viisist ja sellest ajast peale hakati alevaid asutama ka eraisikuile kuuluvail maa-aladel, jättes viimased nende omanduseks kõigi maa-alal lasuvate õiguste ja kohustustega.

Nagu juba tähendatud käivad alevid üldiselt linnade kohta maksvate seaduste järgi, tähtsamaist erandist on allpool jutt. Alevil on oma volikogu ja täidesaatev organ alevivalitsuse näol, mis on korraldatud linnavalitsuse eeskujul. Alevivalitsuse esimees valitakse volikogu poolt eluksajaks. Tema abilisteks on neli alevivalitsuse liiget. Alevite jaoks on pandud maksma erijuhtnöörid, mille halb külg seis selles, et igal alevil olid oma erijuhtnöörid, mis tihti läksid üksteisest sootuks lahku. Nüüd on Soome linnadeliidu poolt töötatud välja üldised erijuhtnöörid, mis on võetud tarvitusele üle riigi väikeste muudatustega ühes või teises alevis, mis on tingitud kohalistest oludest.

Kuid alev moodsustab iseseisva omavalitsuse üksuse ainult administratiiv-mõttes, sest ta jääb, näiteks, edasi selle maakogukonna alla, kuhu ta kuulus varem, samuti jääb ta vastava kihelkonnakohtu tegevuspiirkonda.

Alevi asutamisel ja teotsemisel on võimalik ka sarnane moodus, et alev jääb edasi selle maakogukonna osaks, mille piires tema asub. Alevi liikmeil on sarnasel puhul kõik maakogukonna liikme õigused ja kohustused. Sarnane alev võib aga rippumatult maakogukonnast, mille piiresse tema kuulub, ajada oma eriasju, eriti muidugi majandusasju. Kuid tegelikult on piiratud niisuguse alevi tegevus ka viimases mõttes, sest tema sissetulekud on väikesed, nagu eelpool juba tähendasin. Sarnase alevi seisukord oli toodud ka ainult huvitava näitena, missuguste õiguste ja võimalustega alevid on Soome seaduste järgi võimalikud. Tegelikus elus sarnane kord mingit osa ei mängi, kuna Soomes on alles jäänud ainult üks kirjeldatud tüüpi alev. Majanduslikud olud ei luba sarnastel alevitel areneda.

Eelpool tähendasin paaril korral, et üldiselt käivad alevid Soomes sama seaduste järgi nagu linnadki. Neil peavad

olema kinnitatud aleviplaanid; ehituskorraldus, tuletõrje, tervishoiu ja vastaval juhul sadamakorralduse alal maksab neis sama kord nagu linnadeski.

Mõnes osas erinevad alevid linnadest siiski. Alev jääb edasi vastava kihelkonnakohtu alla. See on praktiliselt tähtis ja tähendab seda, et alev ei kanna alama aste kohtu ülalpidamiskulusid, nagu seda peavad tegema linnad, neid kulusid kannab riik tervelt. Riik kannab alevites kõik politsei ülalpidamisega seotud kulud, kuna linnades kannab riik $\frac{2}{3}$ osa kuludest ja linn — $\frac{1}{3}$. Siis kannab riik veel rahvakoolide kuludest: alevites — $\frac{2}{3}$ (nagu üldse maal) ja linnades — $\frac{1}{4}$. On selge, et sarnaste soodustuste juures ei mõeldagi Soomes alevitest teha linnu, s. o. Soomes — tingitult muidugi erilistest majandusoludest — näeme just vastupidist pilti kui Lätis. Viimasel ajal pole Soomes üldse asutatud linnu, vaid ainult ale-

veid, mis on jäänud aleviteks edasi ja ei pretendeeri linna kõlavale tiitlile. Seepärast näeme Soome alevite seas mitu sarnast, mis elanike arvult kaugelt ületavad mõne linna.

Alevi oma korraldustest ja määrustest üleastumisse puutuvate küsimuste arutamiseks on igas alevis n.-n. heakorrakohus, mis selles osas vastab linnade magistratidele. Heakorrakohu esimehe ja liikmete kandidaatide valimine sünnib alevivolikogu poolt, kes valimistest peab avalikult kuulutama. Valimiste tagajärjed saadetakse ühes kõigi valitud isikutesse puutuvate dokumentide ja kirjavahetusega alevivalitsuse kaudu maahärrale, kes kinnitab kandidaatide seast kohtu esimeheks selle, kelle leiab selleks kõige sobivama olevat; liikmeteks kinnitab maahärra neid, kes on valimistel saanud kõige rohkem hääli.

Mõtteid maavalitsuste kaotamise puhul.

Maavalitsuste kaotamise nõudmine on algatatud teravas erakondade vahelises võitluses. Rühmad, milliseid maavolikogude valimistel tabas ebaõnn, pöörasid meelekiheduses oma relvad asutuste vastu, mis nende käest olid libisenud vastastele. Rünnakutel oli tulemusi — vaenulik meeleolu kanti pikapeale staapidest rahva hulka. Mahategev kihutustöö leiab ju meie päevil kergesti pinda! Maavalitsuste kaotamise nõudmine aegamööda kujunes mõnedele erakondadele lööginumbriks, mille ümber tekkis ülepakkumine ja võidujooks. Maavalitsustest sai objekt, mille arvel loodeti lüüa erakondlikku profiiti. Kaine arvustuse ja selgituse asemel pääses valla demagoogia.

Mida rohkem maavalitsuste ümber erakonnad võitluse tuhinas keerutasid tolm, seda tumedamaks ja vildakamaks loomulikult muutus ettekujutus neist asutustest laiemates rahvakihtides. Isegi mõnede suuremate ajalehtede toimetused näivad olevat sattunud maavalitsuste küsimustes täielikku pimedusse või on asunud libedale teele omavalitsuste sihiliku mahategemisega, lootes „pärivett ujudes“ võita endale poolehoidu. Ajalehtedes võime omavalitsuste, iseäranis maavalitsuste kohta leida tihti niisugust „informatsiooni“, millele on raske anda tabavat nimetust. Näitena

võiks tuua kirjutist „Postimehes“ 9. juul. s. a., mis kannab pealkirja: „Asjalikumask roopas“ ja milles muu hulgas öeldakse: „Meie omavalitsusi on juba küllalt siunatud, iga „õigeusklik“ miitingumees on maal ikka oma kohuseks pidanud kõige pealt omavalitsuste ametkonda maatas teha, sest miitingumehed teavad, et maarahvas neid „teejoomise“ asutusi silma otsaski ei salli. Ja mis seal salatagi: omavalitsustes ei tehta pahatihti tõesti mitte midagi muud kui juuakse teed. Kõige ilusamaid näiteid selle kohta võiks tuua just maavalitsustest. Ametnikke istub seal sagedasti ükssteise otsas, ilma et nad isegi teaks, mis nad õieti tegema peaks. Kõige selle tagajärjel ongi lõpuks selgeks saanud, et maavalitsus praegusel kujul on täiesti ülearu-ne“. Sellelaadilisi kirjutisi on meie ajakirjanduse leheküljed häbematult avaldanud õige tihti.

Kas sarnaste kirjutiste autoritel pole üldse mingit aimu omavalitsustest ja nende tööst või teevad nad sihilikult jämedat demagoogiat, tahtes olla „õigeusklikud miitingumehed“, — seda pole siin tähtis arutada. Sest kindel on, et iga niisugune esinemine, sündigu see miitingul või ajalehes, olgu see seletatav teadmatusena või halva südametunnistusega, aitab tumestada rahva arusaamist omavalitsusest ja

suurendada kunstlikult tekitatud vaenu-likku meeleolu omavalitsuse asutuste vastu.

On äärmiselt tähtis, et laiematel rahvahulkadel oleks omavalitsuse asutustest ja nende tegevusest rohkem teadmisi ja õige ettekujutus. Siis kaoks pind lubamata demagoogia, mis praegu teadmatusel varjus sellel alal lopsakalt õitseb.

Maavalitsuse ja tema osakondade tegevust ning selle tähtsust on võrdlemisi mitmekülgselt selgitatud „Maomavalitsuse“ lehekülgedel ja kongressidel. Seni pole aga peaaegu üldse puudutatud avalikult maavalitsuse abiorganite — mitmesuguste eriasutuste ja komisjonide tööd. Ometi need abiorganid on seotud niivõrd tähtsa ja laiaulatusliku ühiskondliku ja riikliku tegevusega, et neist ei võiks tähelepanematult mööda minna. Seda rohkem, et suure osa nende abiorganite saatus on otseselt seotud maavalitsuste olemasoluga.

Igal maavalitsusel on peale tema peaarvanite — osakondade — hulk abiorganite erikomisjonide näol, mille arv igalpool pole ühtlane, oleneb kohalikkudest oludest ja vajadustest. Nende ridade kirjutajal on käepärast täpsed andmed Harju maavalitsuse abiorganite kohta ja allpool on loetletud need. Teistes maavalitsustes võib olla väiksemaid või suuremaid erinevusi.

Maavalitsuse keskasutuse juures töötavad:

A. Riiklikkude korralduste põhjal asutatud:

1. Veekomisjon.
2. Põllupidajate võlgade korraldamise komisjon.
3. Sundvõõrandatud kinnisvarade hindamise komisjon.
4. Ikalduskahjude hindamise komisjon.
5. Kinnisvarade hindamise komitee (ainult koosolekute puhul, asjaajamine riigiasutustes).
6. Haridusnõukogu.
7. Tervishoiunõukogu.
8. Veneaegsete pensionäride ja rahvavälaste pensionikomisjon.
9. Jõuvankrijuhtide katsekomisjon.

B. Omavalitsuse enese poolt asutatud:

10. Põllumajandusnõukogu.
11. Teede ja sildade komisjon.
12. Tööstuskomisjon.
13. Rannakomisjon.
14. Juriidiline nõuande büroo.

C. Eraalgatuslikus korras asutatud:

15. Rahvaülikooli selts.
16. Lastekaitse ühing.
17. Puudustkannatajate abistamise komitee.
18. Kindral Laidoneri nimelise invaliidide kapitali kohalik komitee.

D. Teiste asutuste poolt maavalitsuse juure koopteeritud:

19. Põllutöökoja maakorralduse maatulunduskonsulent.
20. Põllutöökoja maakorralduse kultuurtehnika.

E. Töötavad m/v. juures ajutiselt, määratud vastuvõtutundidel, teiste asutuste nõuandjatena:

21. Aianduse instruktor.
22. Linnukasvatuse instruktor.
23. Sooparanduse instruktor.
24. Kalanduse instruktor.

Aeg-ajalt, vastavalt tarvidusele, kutsutakse maavalitsuste juures ellu mitmesugused ajutised omaette töötavad komisjonid, nagu valimiste, rahvahääletamiste, rahvalugemise j. m. juhtudel.

Oma esindajate kaudu maavalitsus võtab osa tervelt 18 alalise erikomisjoni või asutuse tööst väljapool maavalitsust (Maakorralduse komisjon, kaitseväekomisjon, riigi- ja omavalitsusteteenijate pensionikomisjon, töökaitse komisjari ringkonna kinnitusamet j. t.).

Üksi see loetelu näitab, kui laia tegevusvälja haarab maavalitsus oma abiorganite kaudu ja kui mitmekesisest riigi ja ühiskonna eluavaldustest võtab osa kohalik rahvas maakonna-omavalitsuse abil.

Kuigi maavalitsuse peategevus, rõhuv osa tema tööst, sünnib osakondades, ei ole sugugi väike ka see töö, mis toimub abiorganite kaudu. Sellest abiorganite kaudu toimuvast tööst laiemad ringkonnad teavad väga vähe ja maavalitsuste tegevuse hindamisel seda harilikult üldse arvesse ei võeta.

Kui pidada silmas, et maavalitsustes on 7 osakonda (administratiiv, majanduse, hariduse, tervishoiu, hoolekande, põllumajanduse ja ehituste osakonnad), mis moodustavad igaüks omaette suure tööala, ja peale selle töötavad veel eelnimetatud alalised erikomisjonid, selle juures aga asjaajamise alal on ametis keskmiselt ainult kümme isikut, — siis peaks igale lap-

selegi olema selge, et töökoormatus maavalitsustes on väga suur. Iga kantseleitööjõu kohta tuleb rohkem kui üks omaette suurem tööala (osakond või komisjon). Sellepärast ei peaks mitte miitinguliselt küsitama, mis need inimesed maavalitsustes teevad, vaid tuleks imestada, kuidas nad suudavad oma ülesannetega toime tulla. Ja tõepoolest, kuidas seda suudetakse? Sellelegi võib anda kindla vastuse. Omavalitsusasutustes on tööjaotus otstarbekohaselt paenduv ja kuna need hulk osakondi ning erikomisjone maavalitsustes moodustavad kindla terviku, üheainsa asutuse, saadakse siin alati reguleerida tööjaotust niiviisi, et üheski osakonnas ega komisjonis hooajal ei teki tööummistust ega möödapääsematut vajadust uute töötajade juurdevõtmiseks. Ka tuleb arvestada sellega, et omavalitsuse ametniku tööpäev on pahatihti märksa pikem kui riigiasutustes. Pole kerge teenida asutuses, mida rünnatakse! Etteheidefud alalise teejoomise asemel näeme siin tõeliselt ametnikke tihti kuni kesköö tundideni (muidugi ilma lisatasuta!) aukuvajunud palgetega töötavat kantseilaua taga. Suurest töökoormast aitab jagu saada ka töölihtsustamine, mida maavalitsustes on teostatud järjekindlalt, ja töö koondumine ühte asutusse. Siin on, näiteks, hulga osakondade ja erikomisjonide jaoks ainult üks kirjade register ja registreerija ning ainult üks arvepidamine, kirjad saadetakse välja ühise ekspeditsiooni kaudu jne. Sellega saavutatakse suur kokkuhoid ajas ja kuludes.

Osakondade ja erikomisjonide rohkus maavalitsustes on tingitud tööalade rohkusest ja töö ratsionaliseerimise vajadusest. See komisjonide rohkus otstarbekohaselt läbiviidud tööjaotuse juures keerulisust ei tekita ja tööd liigselt ei koorma. Kõik need hulk osakondi ja komisjone on töötanud korralikult, võiks vast öelda laitmatult. Sest kui asutus on saanud rünnatavaks, siis tema pisemgi eksimus või viivitus tuuakse suurendatult avalikkuse ette; maavalitsuste töö kohta aga sisuliselt kuulub etteheiteid võrdlemisi vähe. Rünnatakse maavalitsusi peaaegu ainult etteheitega, et seal olevat tööd vähe ja ametnikke palju. Kuid need etteheited on täiesti põhjendamatud ja lausa ülekohtused.

Missuguse muudatuse tooks praegustesse maavalitsuse abiorganitesse maava-

litsuste kaotamise seaduse eelnõu elluviimine? Kõigepealt hulk neist oleks määratud kadumisele. Kaoksid kõik nõuandvad organid, mille abil praegu peetakse tihedat kontakti kohalikkude asutustega või vastavate alade kohapealsete tegelastega ja kaalutakse põhjalikult tähtsamaid küsimusi; riiklikkude inspektorite juurde, kes maavalitsusi asetaks, vaevalt need veel sobiksid. Täiesti tumedaks jääks eralgatuslikus korras m/v. juures ellu kutsutud organisatsioonide (Rahvaülikooli seltsi, Lastekaitse ühingu j. t.) saatus; kui kaob maavalitsus, kelle tegelaste algatusel need organisatsioonid on loodud, kelle ruumides, rahalisel toetusel ja töötajadude abil nad oma tänuväärt tegevust on arendanud, kui kaob lõpuks isegi administratiivne üksus, mille teenistuses nad seisnud, — siis tuleb küll karta, et neidki ähvardab kadumise hädaoht.

Suur osa riiklikkude korraldustega loodud komisjone viidaks üle riigiasutuste juurde, kuid ärgu arvatagu, et nad seal ei nõuaks koosseisude suurendamist, nagu nad seda ei nõudnud maavalitsuste paenduva tööjaotuse ja muude seesmisteh erinevuste juures. Kui, näiteks, maavalitsuste peale eelmisel aastal pandi uue kohustuse-na põllupidajate võlgade korraldamise komisjoni asjaajamine, mida suuruselt on võrreldud väikse jsk. rahukohtuniku kantselei asjaajamisega, siis tõi see maavalitsustes ainult muudatuse tööjaotuses ja mõne ametniku tööaja pikkuses, kuid mitte koosseisu suurendamist. Riigiasutustes pole sarnasele võimalusele lootust. Maksuamet või kavatsetav teedeinspektori kantselei, näiteks, võib hooajal lämbuda töörohkuse all, maakorralduse komisjon või tervishoiuinspektori kantselei aga samal ajal kannatada terava tööpuuduse all ehk vastupidi, kuid üksteist nad oma töötajadudega aidata ei saa.

Suurim väline muudatus sünniks aga selles, et maainimene, kes praegu maavalitsusse tulles võib ühes kohas mitmekümne ala asju ajada, peaks maavalitsuste kaotamise järele samu asju ajama kümnekonnas asutuses. Kui veel kavatsetavad valitsemisringkonnad määratakse iga ala jaoks isesugused (maksuametile, maakorralduse komisjonile, teedeinspektorile jne. igale isesugune ringkond), siis võib juhtuda, et neid asju, mida praegu saab toimetada ühes asutuses, tuleks maainimesel käia õiendamas mitte üksi kümnekonnas asutuses, vaid ka mitmes linnas.

Maavalitsustesse on koondatud niivõrt palju riiklikku ja ühiskondlikku tegevust, et nende asutuste ülesannetest ja tegevusest puudub tõetruu kogupilt mitte üksi rahvahulkadel, vaid ka suurel osal rahva juhtidest. Pole sellepärast imestada, et maavalitsuste kaotamise küsimust võetakse nii lihtsalt ja kergelt ja ei suudeta küllaldaselt ette kujutada, missugused tagajärjed tooks koondatud asutuste lammutamise ja nende osadest hulga uute asutuste loomine. On jõutud küll juba enam-vähem selgusele, et sarnane suur muudatus vaevalt võiks olla kasulik kulude kokkuhoiu seisukohalt. Kuid et see muuda-

tus oleks väga kahjulik maaelanike huvidele ja märksa keerulisemaks muudaks ka riigiaparaadi, — selles on hakatud laiemates ringides veenduma alles viimasel ajal. Eestkätt vallaomavalitsuste ja seltskonnategelaste ridadest kuuldu viimasel ajal rohkesti häält, kes nõuavad, et maavalitsuste ümberkorraldamisel muudetud põhiseaduse alusel ei lõhutaks neid asutusi mitmeks lahustöötavaks puht-bürookraatlikuks asutuseks, vaid korraldataks üksainus kohalik koondatud asutus, mille tegevusele tarbekorral saaks kaasa rääkida ka kohalik rahvas.

K. P.

Vastuseks V. Avessoni artiklile „Veel isiku perekonnanimede, nimede ja kohanimede kirjutamisviisist.“

Teofil Teder.

Härra V. A. vastukirjutuse puhul ja oma artikli täienduseks (vt. „Maaomavalitsus“ nr. 7 — 1933) pean tarvilikuks veel kord tagasi tulla ülalnimetatud küsimuse juurde.

Juba alguses tähendan, et mina oma kirjutusega ei ole öelnud, et nimede kirjutamisviisi küsimus meil oleks lõpulikult lahendatud, vaid tahtsin anda objektiivset ülevaadet selle kohta, missugused normid ja seisukohad meil ses küsimuses tegelikult praegu maksavad. Teine küsimus on, kuivõrt otstarbekohased on need seisukohad ja kas neid ei tuleks muuta või täiendada. V. A. oma vastukirjutuses (vt. „Maaomavalitsus“ nr. 7 — 1933) püüab arvustada neid seisukohti. Asjalik arvustus on muidugi alati tervitatav ja võib küsimuse edasiarendamisele tulla aina kasuks, kuid kahjuks ei saa mina pooldada V. A. vastukirjutises esinevaid avaldusi.

Kohtu- ja siseministeeriumi administratiiv-osakond on seletanud ühe perekonnaseisuametniku seletuspärimisel (14.IV 1930 nr. 412), et juhul, kui perekonnaseisuametnikule esitatud mitmesugustes dokumentides on ühe ja sama isiku perekonnanimi märgitud lahkuminevalt, tuleb õige perekonnanimena arvesse võtta ja perekonnaregistrisse märkida sünnimeetrikas märgitud perekonnanimi ja klambrites kõik teised nimekujud, mis esinevad isiku dokumentides, välja jättes need, mis erinevad vaid õigekirjutuselt.

Siin tuleb täienduseks minu eelmisele kirjutusele selgitada, et see ministeeriumi seletus käis ühe teatava konkreetse juhtumi kohta ja ei kohusta veel perekonnaseisuametnikke järjekindlalt ja igal juhul kõiki isiku perekonnanime variante perekonnaregistrisse märkima. Pealegi ei räägi Perekonnaseisuseadus ega selle seaduse juhtnöörid midagi perekonnanime variantide märkimisest perekonnaseisu dokumentidesse. Selle seletuse tõin ette, et juhtida tähelepanu perekonnanime variantide klambrites juurdemärkimise võimaluse üldse, mis mõnel juhtumil väga tarvilik isiku identsuse kindlaks määramisel; näiteks juhtumil, kus isik oma eluaja on elanud teadmisel, et ta õige perekonnanimi on nii, nagu see on märgitud isikutunnistusel, perekonnakirjade korraldamisel aga selgub, et tema õige perekonnanimi sünnimeetrika järel on sootuks teine. Siin on siis otstarbekohane (mitte sunduslik) klambrites märkida ka isikutunnistuses tähendatud perekonnanimi.

V. A. avaldab soovi, et määrataks kindlaks alused, mis määravad ära teatava perekonna õige perekonnanime. Need alused on meil kindlaks määratud Baltiera-seaduse III k. (vt. §§ 5, 150, 166, 173, 187), Vene tsiviilseaduses (VSK X k.), Abieluseaduses (RT 138 — 1922, art. nr. 88, §§ 17, 32), Perekonnanimede võtmise seaduses (RT 11 — 1926), Perekonnanimede muutmise seaduses (RT 57 — 1930), Petserimaa ja Narvataguste valdade elaa-

nikkude perekonnanime seaduses (RT 26 — 1921) ja teistes allikates.

Kui perekonnanimi on meetrikas ebaõieti märgitud ja seda on võimalik tõendada, võib seda, nagu ma oma eelmises artiklis tähendasin, parandada perekonnanime õiendamise korras, Kohtu- ja sise-ministeeriumi korraldusel. Ei saa sel teel parandust läbi viia, võib kodanik soovitud perekonnanime omandada Perekonnanime muutmise seaduses ettenähtud korras.

Perekonnaseisu seaduse (RT 191/192 — 1925) § 28 põhjal on igal isikul, kes märkab perekonnakirjas vea, õigus juhtida sellele järelevalve asutuse tähelepanu. Järelikult võib ka perekonnaseisuetnik, kellele ilmselt selge, et temale esitatud meetrikatunnistuses on perekonnanimes viga, ära rippumata isiku enese soovist või nõusolekust, juhtida järelevalve asutuse tähelepanu veale.

Mis puutub sellesse, et hääldamiselt üks ja sama perekonnanimi kirjutatakse näiteks saksa keelest „Smirnoff“ ja vene keelest „Smirnov“, siis on muidugi võimalikud juhtumid, kus ühe ja sama isiku või tema perekonnaliikmete perekonnanimed on ühe meetrika järgi kirjutatud „ff“, teise järgi „v“ lõpuga. Kuna mõlema perekonnanime kuju hääldamine on üks ja sama, ja mõlemad selle perekonnanime kirjutamisviisid tuleb õigeaks lugeda, on siin kodanikul võimalik valida kas üht või teist perekonnanime kirjutamisviisi. Ühtluse maksmapanemiseks oleks soovitav, et perekonnaseisuetnik niisugusel juhtumil võtaks kodanikult allkirja, missuguse kirjutamisviisi juurde ta soovib jääda.

V. A. ei tunnusta murdekujulisi perekonnanimesid. Ta leiab, et kaunikõnalisest eesti nimedest tehakse niiviisi moonutised ja ta peab murdekujulisi perekonnanimesid õigekirjutuse vastaseks.

Nende seisukohtadega ei saa nõus olla. Ka sõnal murde kujul võib olla ilus kõla ja on oma õigekeelsus, vaatamata et meie murdesõnu õigekeelsuse sõnastikus ei leia. Kui mitte tunnustada murdekujulisi perekonnanimesid vastu võetavaks, muutuks kodanikkude eraldamise võimalus eesti nimedega kitsamaks ja labasemaks. Murdekujuliste eesti perekonnanimede tarvitusele võtmine aitaks luua võimalusi ilmekate nimede leidmiseks. Mina ei saa kuidagi lugeda moonutisteks murdekujulisi perekonnanimesid, nagu seda teeb V. A., vaid tahan isegi väita, et kaunikõnalisuse

poolest ei jää murdekujulised perekonnanimed maha vastavaist kirjakeelseist vormest. Näiteks perekonnanimi „Kaiv“ on murdeline kuju kirjakeeles tuntud „Kaev‘ust“, „Maandi“ — „Maantee‘st“, „Kõlaltse“ — „Kollase‘st“, „Mägraken“ — „Mägrake[ne]“ e. „Määrake[ne]‘st“ jne. Nende nimede murdekuju hääldamine ei ole aga identne kirjakeeles tarvitatava sõna hääldamisega, millepärast nende suhtes ei saa kohaldada Riigikohtu seletust (Riigikohtu tsiv.-os. toim. nr. 30 — 1927). Seepärast kodanik, kelle perekonnanimi on „Maantee“, võib saada perekonnanime „Maandi“ ainult Perekonnanime muutmise seaduses ettenähtud korras, samuti ümberpöörult. Kuigi siin ei kohandata perekonnanimesid vastavalt kirjakeelele, ei ole siin ometi tegemist perekonnanime vigaseks — grammatika reeglitele ristivastukäivateks muutmise, nagu arvab seda V. A.

On aga veel teine liik sõnu nagu „Viro“, mida vana ortograafia järgi osas murdeis hääldati „Viro“, osas murdeis aga „Viru“ (kuigi kirjutati o-lõpuliselt). Kuna aga praeguse nimekuju „Viro“ puhul perekonnaseisuetnikule ei ole selge, kas teda varem hääldati V i r o või V i r u, siis tuleb siin arvestada o- või u-lõpu määramisel kodaniku soovi (vt. Akadeemilise Emakeele Seltsi seletus 6.VI.1931).

Edasi on fakt, et pea kõigis meie murretes ei hääldata „h“ sõna algul, nii vastab kirjakeeles tarvitusel olevatele sõnadele: Hunt — Unt, Heim — Ein, Hammas — Ammas, Höövel — Öövel jne. Perekonnanimed Unt, Ein, Ammas, Öövel on murdelised eesti perekonnanimed ja vastavad murdesõnade õigekeelsusele, sellepärast ei saa kategooriliselt nõuda, et nad muudetakse h-algulisteks, s. o. kirja-keelseteks.

Nagu eelmises kirjutises juba tähendasin tuleb perekonnaseisuetnikkudel praegu maksva korra järgi, korraldades kodanikkude perekonnakirju või registreerides nende perekonnaseisu muudatusi, kirjutada nimesid, mis algdokumentidesse sisse kantud ladina tähestikuga, eesti keeles nii, nagu nad märgitud neis dokumentides. Lubatud on ainult isiku nõusolekul või sooviavaldusel õigekirjutuslikud muudatused, näiteks Mick kirjutada Mikk, Axel — Aksel jne. Vene keeles märgitud nimesid tuleb ümber kirjutada eesti keeles tarvitusel olevate tähtedega. Venekeelsete nimede ümber kirjutamisel eesti keelde on Kohtu- ja siseministeerium soo-

vitanud tarvitada Akadeemilise Emakeele Seltsi ja Eesti Kirjanduse Seltsi väljatöötatud kirjutamisviisi. Nii transkribeeritakse Елизавета = Jelzaveta, Илья = Ija, Гаврииль = Gavriil jne.

V. A. sooviks, et senine nimede transkribeerimise kord võetaks revideerimisele selles mõttes, et võõrkeelsed nimed s. o. eesnimesid lubatakse asendada vastavate eesti keeles tarvitusel olevate nimedega, näiteks Jelzaveta, Jevdokia, Giuseppe kirjutada Eliisabet, Eudokia, Jcosep.

Põhimõttelikult ei võiks ju selle vastu olla, kuid seda on raske läbi viia. Kui lubada praeguses olukorras võõrkeelseid nimesid asendada vastavate eesti keeles tarvitusel olevate nimedega, siis tekiks nimede märkimises ja isikute identsuse kindlakstegemisel raskusi ja segadusi. Paljudel võõrkeelsetel nimedel ei ole olemaski üldtuntud eesti vasteid (näiteks vene Jefim). Mõnede nimede kohta arvatakse, et vasted on olemas, kuid tegelikult on eesti keeles vastena tarvitatav nimi samuti võõrkeelne; näiteks arvavad paljud, et nimele „Vladimir“ vastab eesti keeles Voldemar, kuid see ei ole siiski eestipärane vorm. Edasi on ka terve rida nimesid, millel on palju variante, näiteks nimi Jelena = Heleene, Eleene, Heleena, Leena, Leeni, Leenu. Missugust nimekuju üldtõudud näites valiks küll perekonnaseisumametnik kui ainuõiget eesti keeles maksavat vastet?

Kui niisugust printsiipi tahetakse maksma panna, peaks kõigepealt olema koostatud asjatundjate poolt võõrkeelsete nimede register ühes eestikeelsete vastetega. See on aga, üldtõudud asjaolusid arvesse võttes, väga raske ja palju aega nõudev töö. Ka kui niisugune ametlik nimekiri olemas, ei saaks selle tarvitamisele võtmist teha sunduslikuks, vaid ainult soovitavaks, sest sunduslikkus tekitaks kindlasti pahameelt.

Praegu ei saa meil nimesid (eesnimesid) muuta, kuigi ka nimede muutmise võimalus peaks kodanikkudel olema, seda enam, et kirikuraamatutes leiduvad nimed sagedasti ei vasta nendele nimedele, mis vanemad tahtsid anda oma lastele, sest transkriptsiooni andis toleaeagne võimalik. See asjaolu on seletatav sageli saksastamise tendentsiga, samuti ka kirikuraamatute saksa keeles pidamisega evang.-luteriusu võimalikkude juures. Apostl.-õigeusuliste juures on asi veel keerulisem. Vene ajal kõik kirikuraamatud peeti siin vene keeles, mis tõttu vanemate

poolt soovitud laste nimede transkriptsioon sageli võttis arusaamatu kuju, teiseks ei kantud kirikuraamatusse sageli vanemate poolt soovitud nime, vaid kanti selle pühaku nimi, mis arvati vanema poolt avaldatud soovile vastavaks. Neil põhjustel, samuti ka selleks, et hõljustada perekonnanimede ja nimede eestistamist, on Kohtu- ja siseministeriumis välja töötatud Nimekorralduse seaduse eelnõu, mis näeb ette muuseas ka nimede (eesnimede) muutmise võimaluse mõjuvatel põhjustel. Niisuguste mõjuvate põhjuste hulka kuuluvad eelnõu järgi nime võõrkeelme kuju, soov mitmest nime teisenditest tarvitada ainult ühe nime ja muud põhjused, mis Kohtu- ja siseministerium peab mõjuvaks. Nimede muutmine sünnib eelnõu järgi samade põhimõtete alusel nagu perekonnanimede muutmine, ainult selle vahetega, et nime muutmise puudutab ainult üht isikut ja mitte tervet perekonda.

Kui see seaduse-eelnõu ellu viiakse, on kodanikkudel, kel selleks soov, võimalus vabaneda võõrkeelsest nimekujust ja asemele saada eesti nimi. Sellega oleks siis meil lahendatud ka võõrkeelsete eesnimede probleem.

Nagu V. A. kirjutusest selgub, on ta arvamisel, et ka siis tuleb venekeelses meetrikas märgitud nimi „Іоаннъ“ eesti keeles transkribeerida „Joann“, kui vene keeles kirjutatud nimekuju, juba selle meetrika kande tegemisel, on klambrites ladina tähestikuga juurde kirjutatud „Jaan“ või „Juhan“. Siin pean tähendama, et V. A. eksib. Neil erandjuhtudel, kus vene võimalikud on meetrikas vene nimekuju klambrites juurde kirjutatud veel selle nime eestikeelse transkriptsiooni, vaatamata et nimi võtab sellega teise kuju, on võimalik seda eestipärasemat nimekuju sanktsioneerida.

V. A. küsimusele, kuhu tähestikus või kartoteegis asetada eesti keelde üle võetud võõrtähed nagu rootsi „ä“ jne., võiks juhatada „Eesti Entsüklopeedia I“ eessõnale (lhk. XIII, ilmunud 1932. a.), kus see küsimus meie parimate asjatundjate poolt juba lahendatud. Selle järgi oleks tähtede järjekord järgmine: a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, š, z, ž, t, u, v-w, õ, ä, ä, ö, ü, x, y.

Kohanimede kirjutamisviisi alal võiks siin mainida vahepeal tehtud Vabariigi Valitsuse otsust 19. juulist l. a. (RT 63 — 1933), millega kindlaksmääratud üldiseks ja ühtlaseks tarvitamiseks linnade nimed. Vabariigi Valitsuse otsusel tuleb meie

linnu järgmiselt kirjutada: Haapsalu, Kuressaare, Narva, Nõmme, Paide, Paldiski, Petseri, Pärnu, Põltsamaa, Rakvere, Tallinn, Tapa, Tartu, Tõrva, Türi, Valga, Viljandi, Võru.

Seni teatavasti valitses ebaühtlus järgmistes linna nimetustes: Tallinn (Tallinna), Paldiski (Baltiski), Valga (Valk) ja Kuressaare (Kuresaar, Kuressaar, Kuresaare). Missugused vaidlused, seisukohade lahkuminekid, nende nimede kirjutamisviisi kindlaksmääramisel olnud, selle kohta on kirjutatud huvitava ja ülevaataliku artikli Osk. Angelus „Meie linnade

nimedest“ (vt. „Eesti Politsei“ nr. 5 — 1933 ja „Linnad ja Alevid“ nr. 6 — 1933). Ei ole siis ka väga imestada, kui seni ei ole veel kinnitatud vallaomavalitsuste nimede kirjutamisviisi, milliseid meil arvuliselt mitukümmend korda rohkem kui linnu. Valdade nimede kindlaksmääramisel teeb raskusi eriti ka veel see asjaolu, et paljud vallaomavalitsused, kellede nimekuju tuleks muuta, õigekeelsuse seisukohast välja minnes, sarnast muutmist ei poolda, vaid tahavad ise kindlasti jääda vana, kuigi keeleliselt vigase nime juurde.

Riigikohtu seletusi.

Kas kuulub maavalitsusele kaebuse arutamine avalikude erakulul ehitatavate ja korraspeetavate teede korrashoiu jaotuse asjus?

Vastus: eitav.

Maanteede seaduse § 22 järele jaotab avalikud erakulul ehitatavad ja korraspeetavad teed korrashoiuks kohuslaste vahel vallavalitsus. Adm. k. k. § 4 põhjal alluvad kaebused vallavalitsuste tegevuse vastu üldiselt rahukohtunikule ning maavalitsustele kuulub ainult järelvalve vallavalitsuste tegevuse üle, omavalitsuse ajutise järelvalve seaduse alusel. Juhud, millal vallavalitsuse tegevuse peale võib

kaevata maavalitsusele, on erandid üldkorras ja peavad eriseadustes otseselt ära tähendatud olema. Maanteede seaduses on ettenähtud maavalitsused, kui edasikaebuse astmed vallavolikogude tegevuse vastu, ainult maaomavalitsuse korraldusel naturaalkohuste alusel korraspeetavate teede jaotuse kohta naturaalkohuslaste vahel (§ 26). Vallavalitsuse otsuste vastu, mis tehtud Maanteede seaduse § 22 põhjal ei ole Maanteede seaduses ettenähtud kaebamise korda maavalitsusele ja sellepärast tuleb nende otsuste vastu kaevata üldkorras rahukohtunikule.

(Riigikohtu Adm. os. toimetus
Nr. 612 — 1933.)

Küsimusi ja vastuseid.

Küsimus Nr. 5. Vallasekretäri vallavolikogu liikmeks olemise võimalusest. Kas vallasekretäril on õigus olla vallavolikogu liige ja kui mitte, siis millise seaduse alusel see keelatud? Vallavolikogude kodukorra § 29 järele sekretäril on koosolekul sõnaõigus, kui ta hääleõigust ei oma volikogu liikmena, sellest nähtub, et sekretäril peaks olema ka õigus olla vallavolikogu liige. Samuti ei leidu keeldus Riigikohtu Administratiiv osak. poolt lahendatud küsimustest 1920—1929. a. incl.

Vallasekretär Herne.

Vastus: Meie seaduste järele ei ole keeldu olla vallasekretäril vallavolikogu liikmeks ja nii on kujunenud välja ka tegelik praksis. Küll ei saa aga vallasekretär olla vallavalitsuse ja revisjonikomisjoni liikmeks.

Küsimus nr. 6. Vallaelanikkude arvu arvestamisest. Millist arvu tuleb lugeda valla elanikkude arvuks vallasekretäri palga määramisel? Kas elanikkude arvu viimase rahvaloenduse järgi või arvu 15. dets. 1933. a. sisseantud elanikkude nimekirjade järgi, kui need arvud on lahkuminevad ja vallavanem arvab, et rahvalugemine näitab mitte valla elanikkude arvu, vaid vallas olevate isikute arvu lugemise päeval? Kumba arvu lugeda seadusepäraseks, kas statistilisi andmeid või majaomanike poolt antud nimekirje, mis sagela puudulikud?

Vastus: Senise praksise järele riigi- kui ka teistes ametasutustes tuleb alati aluseks võtta ametlikkude arvestuste juures 1922. a. rahvalugemise andmeid, kuigi need tegelikult võivad muutunud olla.

Vastutav toimetaja: F. Wellner. Väljaandja: Eesti Maaomavalitsuste Liit.